

Vaida KAMUNTAVIČIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuviškumas ir lenkiškumas Kauno benediktinių vienuolyne 1905–1924 m.

Straipsnyje atskleidžiamos aplinkybės, kuriomis Kauno benediktinių vienuolynas tapo tautinės Lenkijos rėmėju, lenkiškumo židiniu viduryje etninės Lietuvos buvusiam Kauno mieste. Tyrimas parodė, kad didžiausią įtaką prolenkiškojo tautiškumo formavimuisi turėjo vienuolyno kapelionu nuo 1907 m. buvęs iš Latgalos kilęs lenkas Pranciškus Kriškijonas ir nuo 1911 m. vienuolyno vyresniąja tapusi Varšuvos miestietė Cecilija Kolumba Baranauskaitė. Ji iš kandidačių į vienuoles atsirinkdavo tik jai palankias, jos nurodymus paklusniai vykdžiusias merginas, kitoms neleisdama duoti amžinųjų įžadų. Tačiau prieš lenkiško vienuolyno formavimą laikinojoje Lietuvos sostinėje Kaune sukilo visa Lietuvos visuomenė. Konfliktas buvo išspręstas pakeitus vienuolyno vadovybę ir 1924 m. lenkes seseris išsiuntus į Kolainius.

The study aims to reveal the factors that caused Kaunas Benedictine convent to become a supporter of national Polish state and a cradle of Polish culture while being in the middle of ethnic Lithuanian lands, in Kaunas. It appeared that the greatest impact on the development of pro-Polish attitudes was made by the chaplain of the convent Pranciškus Kriškijonas (since 1907), a Pole who originated from Latvia, and by the prioress Cecilija Kolumba Baranauskaitė (since 1911), a Warsaw citizen. When selecting candidates, she used to choose only those girls who were the most favourable and obedient, whereas others were not allowed for further advancement towards eternal vows. Lithuanian society, however, rebelled against formation of the Polish orientated convent in the temporary capital of the state. The conflict was resolved by changing leaders of the convent and by sending Polish sisters to Kolainiai (1924).

Įvadas

XX a. pradžioje, Europoje siaučiant permainingų vėjams ir kuriantis tautinėms valstybėms, buvusiose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse, okupuotose carinės Rusijos, pamažu kristalizavosi idėja sukurti nepriklausomą Lietuvos valstybę lietuviškojo etnolingvistinio tautiškumo pagrindais. Tautiškumo banga neaplenkė vienuolynų, tuometiniai vienuoliai susidūrė su tautinio identiteto pasirinkimo bei formavimosi problemomis. Jeigu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais politinės lietuvių tautos atstovais save galėjo laikyti nemokantys lietuviškai, kasdieniame gyvenime vartojusieji lenkų, gudų ar kitas kalbas, tai XX a. tokia situacija jau tapo nebeįmanoma, lietuviškoji tapatybė ėmė glaudžiai sietis su lietuvių kalba.

Po 1918 m. vasario 16-osios buvo konstruojama moderni tautinė Lietuva, vyko mūšiai su Lenkija dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinės Vilniaus, visos pajėgos mestos lietuvybei stiprinti, o bet kokios lenkybės apraiškos laikinojoje Lietuvos sostinėje Kaune turėjo būti išraunamos su šaknimis. Tokiomis aplinkybėmis Kauno benediktinių vienuolyne 1918–1924 m. įvyko garsusis lietuvių ir lenkių konfliktas, aptartas istorikės Reginos Laukaitytės ir sesers benediktinės Gabrielės (Aušros Vasiliauskaitės) darbuose¹. Konfliktas turėjo lemti, koku – lietuvišku ar lenkišku – taps šis vienuolynas. Tačiau konfliktas buvo jau gerokai anksčiau susikaupusios įtampos kulminacija.

Straipsnio tikslas – atskleisti konflikto priešistorę, kuri galėtų paaiškinti, kodėl šventoje vienuolyno žemėje kilo toks niekingai žemiškas įvykis. Dar šiandien kartais kalbama apie Lietuvos išdavikų, perversmo organizatorių – Lenkų karinės organizacijos (*Polska Organizacja Wojskowa*) narių – lizdą Kauno benediktinių vienuolyne, tad kilo mintis panagrinėti vienuolyne susiklosčiusią situaciją. Straipsnyje daugiausia analizuojamos vienuolyno sudėties formavimosi aplinkybės, nes būtent kryptingas vienuolyno sudėties formavimas, ligi šiol istoriografijoje dar nuodugnai netyrinėtas, sudarė prielaidas minėtam audringam konfliktui kilti.

Vienuolyno reformos: klauzūros stiprinimas, konversų sluoksnio formavimas, lenkybės diegimas

Kaip yra žinoma, po 1863 m. sukilimo buvo uždaryta dauguma LDK laikais įkurtų vienuolynų, o likusiems uždrausta turėti noviciatus. Nors 1882 m. Kauno benediktinėms dar pavyko priimti vieną noviceč², tačiau iš esmės šiuo periodu vienuolių skaičius Kauno benediktinių vienuolyne didėjo tik dėl to, kad buvo priglaudžiamos uždarytų kitų vienuolynų (Kauno bernardinų, Kražių benediktinių) seserys. 1905 m. atšilimo sulaukė tik 11 senyvo amžiaus vienuolių (paskutinė iš jų mirė 1925 m., tad, jeigu ne atšilimas, 1925 m. vienuolynas būtų natūraliai išmiręs). Suprantama, per šį draudimų laikotarpį vienuolyne nevyko jokių vienuoliškąjį gyvenimą galėjusių atnaujinti reformų, o seserys, kaip teigė žymiausia Lenkijos benediktinių tyrinėtoja Małgorzata Borkowska³, daugiausia rūpinosi vien su mirtimi, Paskutiniu teismu ir amžinuoju gyvenimu susijusiais dalykais.

LDK laikais į Kauno benediktinių vienuolyną būdavo priimamos beveik vien bajorų luomo atstovės, jos sudarydavo choro vienuolių sluoksnį. Šaltiniuose išliko duomenų apie vos vieną kitą miestietę, pravėrusią vienuolyno duris. Tokią situaciją lėmė tai, kad neturtingas Kauno vienuolynas tiesiog negalėjo priimti vienuolės be kraičio, nes nebūtų turėjęs iš ko jos maitinti. Kita vertus, iki 1864 m. baudžiosios panaikinimo valstiečiai buvo nelaisvieji žmonės ir negalėjo palikti savo ponų ketindami stoti į vienuolyną. Todėl, nors teoriškai vienuolynuose turėjo būti du – chorisčių ir konversų – sluoksniai, bet Kauno vienuolyne gyveno beveik tik choro vienuolės, o ūkio darbus (kuriuos kituose kraštuose turėdavo atlikti konversės, dažniausiai kilusios iš valstiečių ar kitų nekilingųjų sluoksnių) nudirbdavo samdytos tarnaitės. Netgi XIX a. į Kauno benediktinių vienuolyną stodavo daugiausia vien vadinamojo dvarininkijos sluoksnio atstovės. Tai buvo specifinis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės benediktinių vienuolynų bruožas.

Nors Kauno benediktinių vienuolyne vyravo kilmingųjų sluoksniu vienuolės ir vienuolyno pagrindinė kalba buvo lenkų, tačiau neabejotinai bent dalis vienuolių mokėjo lietuviškai. Lietuvių spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikotarpiu (1864–1905) jos nelegaliai įsigydavo Tilžėje spausdintų religinių lietuviškų knygų. Iki šių dienų vienuolyne yra išlikę keletas tokių knygų egzempliorių⁴. Šis faktas liudija, jog lietuvių kalba vienuolyne nebuvo draudžiama. Galbūt vienuolyne formavosi ir etnolingvistinė lietuviškoji tapatybė.

Situacija vienuolyne pasikeitė 1907 m., kai benediktinių kapelionu bei ordinariniu nuodėmklausiu buvo paskirtas iš Latgalos kilęs lenkas kunigas Pranciškus Kriškijonas (*Kryszkjan*)⁵, visiškai nesupratęs lietuvių kalbos ir siekęs, kad buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse išliktų lenkiškoji kultūra. Kadangi bajoriškoji lenkiškoji kultūra jau žengė į praeitį, P. Kriškijonas pritarė etnolingvistinės lenkiškosios kultūros bei tapatybės sklaidai Kauno benediktinių vienuolyne. P. Kriškijono prolenkiška veikla peržengė vienuolyno ribas. 1908 m. jis kartu su dar septyniais asmenimis įkūrė Kauno darbininkų ir tarnaičių katalikų draugiją vardu „Dievo motinos globa“ (*Polskie Robotniczo – Katolickie Stowarzyszenie Sług pod wezwaniem Opieki Matki Boskiej*) ir buvo pirmasis pirmininkas šios draugijos, besirūpinusios išskirtinai lenkų tautybės tarnautojais, globos reikalingais asmenimis. Taip pat draugija užsiėmė ir lenkiška kultūrine veikla, tapo etnolingvistinės lenkiškosios kultūros skleidėja Lietuvoje. P. Kriškijonas buvo ir kitos – Lenkų labdaros draugijos (*Polskie Towarzystwo Dobroczyńności*) – vienas iš steigėjų. Tad kaip kunigas tarnaudamas žmonėms, siekė išskirtinai rūpintis lenkų tautybės asmenimis⁶.

1905 m. atsiradus galimybei atidaryti noviciatą, Kauno benediktinių vienuolynas sulaukė naujų pašaukimų. 1907–1908 m. amžinuosius benediktiniškuosius įžadus priėmė keturios vienuolės: bajoraitės iš Labūnavos parapijos Sofija Scholastika⁷ Stacevičiūtė (*Stacewiczówna*) ir Eufrozina Benedikta Hanusauskaitė (*Hanusowska*), Krakių parapijos bajorė Juozapa Jadvyga Rakauskaitė (*Rakowska*) bei Vilkijos parapijos miestietė Adelė Aloyza Dubinskaitė (*Dubińska*). Visos šios seserys 1909 m. gegužės 19 d. buvo konsekruotos ir papildė choro vienuolių sluoksnį. 1909–1911 m. amžinuosius įžadus priėmė trys vienuolės: Vandžiogalos parapijos valstietė Aleksandra Boleslava Girevičaitė (*Girewiczówna*), Betygalos parapijos bajorė Elena Julija Liudgarda Miniataitė (*Miniatówna*) (neišsimokslinusi, vyskupas vyresniajai siūlė pasirūpinti bent pradiniu jos lavinimu⁸) ir Varšuvos miestietė Cecilija Kolumba Baranauskaitė (*Baranowska*). Taigi, iki 1911 m. amžinuosius įžadus davė septynios benediktinės, atgaivinusios po XIX a. kataklizmų merdėjusią vienuolyną.

Plačiau reikėtų aptarti C. K. Baranauskaitės biografiją. Ji buvo antroji (per visą kelių šimtmečių Kauno vienuolyno istoriją) žinoma buvusios Lenkijos karalystės pilietė, įstojusi į Kauno vienuolyną. Ši jaunoji benediktinė į Kauną atvyko 1909 m. gruodžio mėnesį, amžinuosius įžadus davė 1911 m. spalio 2 dieną. Mirus vienuolyno vyresniajai Elenai Vincentai Babravičiūtei, 1911 m. gruodžio 22 d. C. K. Baranauskaitė išrinkta ir patvirtinta naująja vienuolyno vyresniaja⁹. Tai, kad ja tapo ne bajoriško luomo atstovė, nepraėjusi konsekracijos procedūros ką tik išventinta benediktinė, neišbuvusi 10 m. amžinųjų įžadų vienuole (kaip reikalavo Kauno benediktinių vienuolyne vis dar galiojęs vyskupo Eustachijaus Valavičiaus 1629 m. patvirtintas šv. Benedikto regulos vertimas į lenkų kalbą

su paties vyskupo parašytomis deklaracijomis, arba regulos paaiškinimais¹⁰), buvo nauji Kauno vienuolyne, rodžiusi drastiškus pokyčius visuomenėje bei benediktinių bendruomenėje. Keista, kad ši lenkė žemiškojo gyvenimo vieta pasirinko būtent Kauną ir būtent benediktinių vienuolyną. Panašu, jog ji buvo išsilavinusi ir autoritetinga asmenybė, gebėjusi per trumpą laiką įsitvirtinti Kaune ir užimti vyresniosios postą. M. Borkowskos nuomone, C. K. Baranauskaitę palaikė Bažnyčios vyresnybė ir ją greičiausiai specialiai siuntė į Kauno vienuolyną, kad pasirūpintų jo reformavimu¹¹. Nors mūsų skaitytuose šaltiniuose apie tai nutylima, bet greičiausiai taip ir buvo. C. K. Baranauskaitės atvykimu neabejotinai buvo suinteresuotas P. Kriškijonas.

Vyresnioji C. K. Baranauskaitė 1911–1913 m. į vienuolyną priėmė ir amžinuosius įžadus leido priimti 5 seserims: Betygalos parapijos valstietei Mikalinai Teresei Bersenaitėi (*Berseniówna*), Šiluvos parapijos bajorėi Kotrynai Juozapai Ivaškevičiūtei (*Iwaszkiewiczówna*), Lapių parapijos bajorėi Sofijai Matildai Romeikaitei (*Romejkówna*), Kaune gimusiai Raseinių valdos valstietei Viktorijai Laurencijai Mosteikaitei (*Mostejkowna*), Pavandenės parapijos bajorėi Juozapai Benignai Iliuminatai Sakalauskaitei (*Sokołowska*). Naujosios vienuolės, kaip ir ankstesnės, buvo kilusios iš Kauno apylinkių arba Žemaitijos, t. y. etninės Lietuvos.

XX a. pradžioje į vienuolyną imama priimti daugiau valstietiškos kilmės vienuolių ar neturtingų bajorių. Galima kalbėti apie tuo metu vienuolyne įvykusius svarbius pokyčius, siekius šalia chorisčių suformuoti konversijų sluoksnį. Tokioms reformoms pritarė ir Bažnyčios vyresnybė. 1911 m. Žemaičių vyskupas Gasparas Felicijonas Cirtautas rašė, kad vienuolyne visus darbus turi nudirbti konversės, o ne samdomos tarnaitės, nes joms draudžiama įeiti į klauzūrą. Tarnaitės gali pagelbėti tik iškilus reikalams už vienuolyno sienų, jų benediktinės negalėjo peržengti (pvz., palaikyti ryšius su teisėjais, įsigyti prekių, atvežti vandens iš Neris ar pan.)¹². Vienuolyno kapelionas P. Kriškijonas 1912 m. džiaugėsi, kad jau buvo 5 konversės, galėjusios dykai nudirbti įvairius darbus, neturtingame vienuolyne nereikėjo samdyti tarnaičių ir joms mokėti po 8–10 rublių. Be to, neturėdamas samdomų tarnaičių, vienuolynas galėjo labiau atsiriboti nuo įtakos iš pasaulio ir griežčiau laikytis klauzūros¹³. Jam pritardama ir išdėstydamas tas pačias priežastis, Kauno benediktinių vyresnioji C. K. Baranauskaitė 1913 m. prašė caro leisti priimti į vienuolyną šalia 19 etatinių vienuolių iki 12 konversijų (*poslušnicų*)¹⁴. Prašymas pateiktas pasinaudojant artėjančiu Romanovų dinastijos 300 m. jubiliejumi, tikintis iš caro Nikolajaus II ta proga gauti tokią dovaną¹⁵. C. K. Baranauskaitė teigė, kad, kai neveikė noviciatas, vienuolyne liko gyventi tik vyresnio amžiaus seserys, vienuoliškasis gyvenimas žlugdytas materialiai bei moraliai, nebuvo griežtai laikomasi klauzūros¹⁶. Padedant konversėms siekta Kaune apskritai padidinti vienuolių skaičių (kurį vis dar ribojo ir kontroliavo caro valdžia), taip pat sutvirtinti klauzūrą. Reformų pavyzdžiu buvo Lenkijos Staniontkų (*Staniotki*) benediktinių vienuolynas netoli Krokuvos, ten vyravusi tvarka ir papročiai turėjo pakeisti Kauno benediktinių vienuolyne ligi tol vis dar gyvus LDK papročius, kuriuos įtvirtino minėtos 1629 m. surašytos Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus deklaracijos¹⁷. Nors klauzūros stiprinimas buvo grindžiamas noru reformuoti vienuoliškąjį gyvenimą, jis taip pat galėjo paskatinti uždaresnį vienuolyno gyvenimą, kad būtų galima atsiriboti nuo aplinkos įtakos ir nesi-jaustų Kauno lietuvėjimas.

Taigi, XX a. pradžioje vienuolynas buvo reformuojamas stiprinant konversijų (turėjusių pakeisti vienuolyno tarnaites) sluoksnį, o tai leido spręsti materialines problemas ir stiprino klauzūrą. Ši klauzūros stiprinimo ir konversijų sluoksnio formavimo reforma nuleista „iš viršaus“ – Bažnyčios vyresnybės, ją ypač palaikė vienuolyno nuodėmklausys P. Kriškijonas – su juo vyresnioji C. K. Baranauskaitė tardavosi iškilus klausimams ir buvo kapeliono valios vykdytoja. Įdomu tai, kad konversėmis tapdavo nebūtinai vien valstietės ar miestietės, bet ir bajorės. Tapimą vieno ar kito sluoksnio atstove lėmė nebe kilmė, o kraitis ir išsilavinimas.

1911–1913 m. galima pavadinti lūžio metais – išmirė XIX a. vienuolės (liko gyvos tik trys senosios seserys: Marija Mikalina Placida Rykačiauskaitė (*Ry kaczew ska*), Emilija Salomėja Semaškaitė (*Siemaszkówna*) (abi jos mirė iki 1919 m.) ir Adelaidė Joana Serafina Giedraitytė (*Gedrajczówna*), mirusi 1925 m.). Vienuolyne pradėjo vyrauti XX a. formacijos seserys.

Tolesnes vienuolyno reformas sutrukdė Pirmasis pasaulinis karas (1914–1918). Kaune liko tik dvi vienuolės, likusios išsiskirstė pas gimines – ten, kur saugiau ir buvo galimybė prasimaitinti, o didžioji dalis vienuolių ketverius su puse metų glaudėsi Tytuvėnų vienuolyne¹⁸. 1914 m. pabaigoje baigėsi C. K. Baranauskaitės, kaip vyresniosios, trejų metų kadencija, tačiau dėl karo buvo neįmanoma surengti naujus rinkimus, todėl jai leista toliau eiti pareigas¹⁹. Taip C. K. Baranauskaitė liko vienuolyno vyresniąja iki 1920 m.

Karo metu amžinuosius įžadus priėmė keturios dar prieš karą į vienuolyną pasiprašiusios seserys. 1916 m. rugsėjo 8 d. profesėmis tapo iš Labūnavos parapijos kilusi Teresė Cecilija Ibienskaitė (*Ibiańska*) ir Šeduvos parapijos valstietė Pranciška Darata Sturytė (*Sturisówna*); 1917 m. lapkričio 11 d. – kaunietė Teklė Rožė Čalkytė (*Czałkówna*) ir iš Tytuvėnų parapijos kilusi Felicija Magdalena Stanevičaitė (*Staniewiczówna*).

Pasibaigus karui, 1919 m. balandžio 27 d. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius konsekrovo C. K. Baranauskaitę, M. T. Bersenaitę, K. J. Ivaškevičiūtę, V. L. Mosteikaitę ir J. B. I. Sakalauskaitę. LDK laikais konsekruojamos buvo tik bajoriškos kilmės choro vienuolės. XX a. pradžioje situacija jau pasikeitė: juk konsekraciją gavo miestietė C. K. Baranauskaitė, valstietė M. T. Bersenaitė ir kt. Panašu, kad vienuolės galėjo keisti savo statusą vienuolyne, pereiti iš konversijų į choro vienuoles, kas ankstesniais amžiais buvo neįsivaizduojama. Taip konversė M. T. Bersenaitė virto choro vienuole ir t. t. Tuo metu konsekracija nesuteikta A. B. Girevičaitėi, E. L. Miniataitei, S. M. Romeikaitei bei visoms keturioms per karą 1916–1917 m. amžinuosius įžadus priėmusioms vienuolėms.

1919 m. duomenimis, vienuolyne buvo 17 seserų, tačiau iš jų tik trys konversės: P. D. Sturytė, T. R. Čalkytė, F. M. Stanevičaitė. Taigi, visos likusios vienuolės jau turėjo chorisčių statusą. Vyresniosios C. K. Baranauskaitės artimiausios pagalbininkės buvo priorė E. B. Hanusauskaitė, sekretorė ir durininkė J. B. I. Sakalauskaitė, subpriorė ir ekonomė V. L. Mosteikaitė, patarėja ir zakristijonė K. J. Ivaškevičiūtė. Šios vienuolės sudarė vyresniosios patariamąją tarybą. Joje vyravo jaunos, po 1911 m. C. K. Baranauskaitės priimtoms į vienuolyną ir prie jos amžinuosius įžadus davusios vienuolės. Išimtis buvo E. B. Hanusauskaitė, amžinuosius įžadus davusi 1907 metais. Kitos tuo metu vienuolyne gyvenusios vienuolės: A. J. S. Giedraitytė, S. S. Stacevičiūtė, A. A. Dubinskaitė, kustodė J. J. Rakauskaitė, rūbininkė M. T. Bersenaitė, A. B. Girevičaitė, E. L. Miniataitė, infirmerė S. M. Romeikaitė ir vargonininkė T. C. Ibienskaitė²⁰.

Vienuolyno padėties pokyčius aptariamuoju laikotarpiu labai gerai atskleidė 1919 m. gruodžio 7–14 d. Žemaičių vyskupijos kanauninkų Kazimiero Paltaroko ir Antano Alekno atlikta Kauno benediktinių vienuolyno vizitacija. Jos duomenimis, tuo metu jau apie 70 m. amžiaus vienuolyno kapelionas P. Kriškijonas buvo per daug artimai susibendravęs su vyresniąja C. K. Baranauskaite. Ši nevengdavo lankytis pas jį kambaryje (beje, įrengtame neteisėtai klauzūroje, o klauzūros vienuolyne tuo metu apskritai laikytasi netinkamai – taigi, amžiaus pradžios klauzūros stiprinimo reformos nedavė vaisių) net po vakarienės ir kartu skaitydavo skaitinius. Nors kapelionas ir vyresnioji kartu praleistą laiką išnaudojo dvasiniam tobulėjimui, tačiau oficialiai tai žeidė vienuolyno tvarką, klauzūrą. Šie du žmonės subjektyviai atsirinkdavo kandidates į vienuoles ir turėjo lemiamą poveikį naujai priimtų benediktinių formacijai.

Vizitatoriai teigė, kad per aštuonerius C. K. Baranauskaitės vadovavimo vienuolynui metus iš noviciato turėjo pasitraukti net penkios merginos, ir tik viena savo noru. Kitas išmetė vyresnioji, turbūt pamačiusi, kad šios nebus jai paklusnios vienuolės. Vizitatoriai pastebėjo, kad vyresnioji C. K. Baranauskaitė, nusižengdama kanonams, naujokių mokytoja paskyrė per jauną ir per mažai tam darbui kompetencijų turėjusią J. B. I. Sakalauskaite. Taip pat C. K. Baranauskaitė kaltinta pati vienuolyne atlikusi ekonomės pareigas, nors tai pagal regulą jai nepriklausė. Vienuolyne apskritai tvyrojo nesantaika. Vyresnioji nepatikusias jai vienuoles baudė griežtomis, neadekvačiomis bausmėmis, neleido, vėlgi nusižengdama kanonams, joms rašyti laiškų vyskupui, nurodė išpažintis atlikti tik vienam nuodėmklausui – P. Kriškijonui. Vienuolyno biblioteka buvo skurdi, trūko naujų knygų, ypač lietuvių kalba. Vienuolėms drausta kalbėti ir skaityti lietuviškai. Konversėms užkrauta pernelyg daug darbų, taip kenkta jų sveikatai²¹. Šie duomenys rodo, kad vienuolyne vyravo absoliuti vyresniosios savivalė. Vienuolės nepajėgė su ja kovoti, nes vyresniąją palaikė ir jų nuodėmklausys.

Menotyrininkės Aušros Vasiliauskienės duomenimis, 1910–1913 m. Kauno benediktinių kapeliono P. Kriškijono rūpesčiu iš pagrindų atnaujinta Šv. Mikalojaus bažnyčia. Greičiausiai tuo metu virš Šv. Mikalojaus altoriaus pakabintas Lenkijos herbinis ženklas – baltas erelis, o prie Švč. Mergelės Marijos paveikslo atsirado lenkiškas užrašas „Lenkijos Karalystės Karaliene, melskis už mus“²². Anksčiau nei erelio, nei tokio turinio užrašo – aiškiai išreikštos modernios etninės lenkybės demonstracijos – Kauno benediktinėms nereikėjo. Tai rodė mentalinius pokyčius, užgimusią tautinės Lenkijos ir tautinės Lietuvos sampratą. Galima daryti išvadą, kad 1907–1918 m. laikotarpiu Kauno benediktinių vienuolynas pamažu virto modernios tautinės lenkybės citadele. 1919 m. vienuolyno vizitatoriams vienuolės skundėsi, jog draudžiama kalbėti, melstis ir skaityti lietuviškai²³. Tai buvo neįsivaizduojama ankstesniais laikais. Dar daugiau, 1919 m. skūstasi, esą bažnyčioje sakyti lenkiški patriotiški pamokslai, giedotos lenkiškos tautiškos giesmės, o vienuolėms užduodavo melstis, kad Lenkija laimėtų prieš Lietuvą²⁴.

Skrybos

Kiek lietuviybės ženklų Kauno vienuolyne apskritai galėjo išlikti po kelerių metų intensyvaus lenkinimo ir tikslingo tautiškai lenkiško vienuolyno formavimo? R. Laukaitytės duomenimis, 1919 m. iš 17 Kauno benediktinių 5 save laikė lietuvėmis, 12 – lenkėmis. Lietuviškai suprato 9, kalbėjo 3 seserys²⁵.

Susidariusi situacija liudijo, kad permainos neišvengiamos. Jau R. Laukaitytė pažymėjo, kad po minėtos 1919 m. gruodžio mėnesio vizitacijos, atskleidusios pagrindinius vienuoliškojo gyvenimo skaudulius, pradėta nauja vienuolyno reforma. Pirmiausia reikėjo pakeisti vienuolyno valdžią. Šis procesas istoriografijoje gerai aprašytas. Iš pareigų buvo atleistas vienuolyno kapelionas P. Kriškijonas, naujuoju paskirtas prolietuviškai nusiteikęs Juozapas Stakauskas²⁶. Taip pat atleistas P. Kriškijono pagalbininkas kunigas Polikarpas Macijauskas²⁷. Vizitatoriai vyresniąją paskyrė K. J. Ivaškevičiūtę, o po pusmečio – 1920 m. liepos 5 d. – ja tapo M. T. Bersenaitė, pradėjusi lietuvinėti vienuolyną²⁸. M. T. Bersenaitė lenkų kalba rašė, kad nuo 1920 m. liepos 5 d. yra laikina vienuolyno vyresnioji, liepos 15 d. priėmė ir sutikrino vienuolyno inventorių²⁹. Žemaičių vyskupas P. Karevičius 1920 m. gruodžio 12 d. (per Šv. Mikalojaus atlaidus) konsekrovo keturias seseris: A. B. Girevičaitę, E. J. L. Miniataitę, S. M. Romeikaitę ir T. C. Ibianskaitę³⁰.

Lenkėms pasiskundus, apaštalinis nuncijus Achille Ratti vienuolyno priežiūrą pavedė prolenkiškai nusiteikusiam Žemaičių vyskupijos viceoficiolui prelatui Pranciškui Pacevičiui. 1921 m. sausio 1 d. P. Pacevičius vizitavo vienuolyną, atšaukė M. T. Bersenaitę iš vyresniosios pareigų, C. K. Baranauskaitę vėl ėmė vadovauti vienuolynui. Kad į vienuolyną nepatektų lietuvaičių, buvo uždrausta priimti novices. Bet ši reforma netiko lietuvaitėms, analogiškai pasiskundusioms Apaštaly Sostui³¹.

Vatikanas pasiuntė į Lietuvą neutralų, nei su Lietuva, nei su Lenkija nesusijusį italą, apaštališkąjį vizitatorių jėzuitą Antonino Zecchinį, įpareigodamas galutinai išspręsti reikalą. 1922 m. sausio 19 d. jis aplankė Kauno benediktinių vienuolyną³². Galbūt tarpautinio Lietuvos Respublikos pripažinimo paskatintas, A. Zecchini konfliktą vienuolyne išsprendė Lietuvos naudai. Norėdamas įsigilinti į situaciją, 1922 m. gegužės 8 d. jis pradėjo benediktinių vienuolyno vizitaciją. Po daugiau nei mėnesį trukusios vienuolyno vizitacijos, apklausęs kiekvieną seserį atskirai, 1922 m. liepos 7 d. apaštališkasis vizitatorius paskelbė sprendimą. Dešimt lenkėmis save laikusių vienuolių jo sprendimu turėjo išvykti į Staniontkų (*Staniątki*) vienuolyną prie Krokuvos. Kiekvienai išvyksiančiajai Lietuvos valdžia pažadėjo duoti po 3 000 markių. Benediktinių superioru paskirtas vyskupas Juozapas Skvireckas. Vienuolyno laikinąją vyresniąją jis paskyrė T. C. Ibianskaitę³³, kuri, R. Laukaitytės žiniomis, tik neseniai buvo išmokusi lietuviškai kalbėti, bet save laikė lietuvaitė³⁴. Reikia pasakyti, kad lietuvių kalbą ji tuo metu jau mokėjo puikiai, nes būtent s. Cecilija, dar būdama sekretore prie M. T. Bersenaitės, ir jau tapusi vyresniąją, įrašus Kauno benediktinių kapitulos posėdžių protokolų knygoje darė pakaitomis tai lenkų, tai lietuvių kalba tol, kol nenorėjusios būti lietuvėmis lenkės benediktinės paliko Kauną³⁵. Netgi kyla mintis, jog T. C. Ibianskaitė turėjo nuo seno vienodai gerai mokėti abi – lenkų ir lietuvių – kalbas, nes neseniai kalbą išmokęs asmuo nesugebėtų taip sklandžiai raštu reikšti mintis. Tai patvirtintų, kad tuometiniai žmonės buvo daugiakalbiai.

Tačiau Lenkija nepriėmė dešimties Kauno benediktinių. R. Laukaitytės manymu, Lenkija buvo suinteresuota Lietuvoje išlaikyti lenkiškosios kultūros židinius³⁶. Tokioje situacijoje priimtas sprendimas lietuvėmis nenorėjusias būti seseris iškelti į Kolainius. Ten išvyko visas vienuolyno branduolys su buvusią vyresniąja C. K. Baranauskaite. Kaune liko 6 lietuvės ir viena lenkė, neišvykusi dėl senyvo amžiaus³⁷. Reikėtų atskirai aptarti į Kolainius išvykusias ir Kaune likusias seseris.

1924 m. į Kolainius išvyko J. J. Rakauskaitė, E. B. Hanusauskaitė, C. K. Baranauskaitė, S. M. Romeikaitė, K. J. Ivaškevičiūtė, V. L. Mosteikaitė, J. B. I. Sakalauskaitė, P. D. Sturytė, T. R. Čalkytė, F. M. Stanevičaitė. Iš šių seserų penkios buvo bajorės, dvi greičiausiai miestietės, o trys – valstietės. Taigi, pagal socialinę sudėtį jos atstovavo visiems visuomenės luomams, negalima teigti, kad visos bajorės buvo lenkės, o visos valstietės – lietuvės. Nors dažnai moderni tautinė Lietuva vadinama valstietiška, bet tai tėra stereotipas. Pagal kilmę vyrauja etninė Lietuva, ypač Žemaitija: išvykusios vienuolės buvo kilusios iš Krakių, Tytuvėnų (net dvi), Raseinių, Pavandenės, Šeduvos parapijų. Dar trys kilusios iš netoli Kauno buvusių vietovių: viena – iš Kauno parapijos, kitos – iš Lapių ir Labūnavos parapijų. Tik buvusi vyresnioji, kaip jau minėta, kilusi iš Varšuvos. Iš išvykusiųjų septynios buvo choro vienuolės, trys – konversės.

Kaune liko 6 „lietuvaitės“ (A. J. S. Giedraitytė, A. A. Dubinskaitė, A. B. Girevičaitė, E. J. L. Miniataitė, M. T. Bersenaitė, T. C. Ibianskaitė) ir „viena sena lenkė“ – S. S. Stacevičiūtė. Jos kilusios iš Varnių, Vilkijos ir Betygalos (2 vienuolės) parapijų Žemaitijoje bei Vandžiolgalos ir Labūnavos (T. C. Ibianskaitė ir S. S. Stacevičiūtė; viena iš tos pačios parapijos kilusi vienuolė save laikė lietuve, kita – lenke) parapijų netoli Kauno. Kauno benediktinių vienuolyne neliko nė vienos konversės, visos choro vienuolės (kai kurios, tiesa, į vienuolyną priimtos kaip konversės, bet paskui statusą pakeitė, tapo choro vienuolėmis), po pusę bajoriškos ir valstietiškos kilmės. Beje, A. J. S. Giedraitytė buvo garsios bajorų Giedraičių giminės atstovė ir pasirinko tautinį lietuviškąjį, o ne lenkiškąjį šio vienuolyno kelią. Tuo metu buvo jau senyvo amžiaus, prastai girdėjo ir matė, nežinia, kiek adekvačiai suvokė situaciją. Manytina, jog C. K. Baranauskaitė vienuolyne su ja elgėsi ne itin gerai, nes 1919 m. Žemaičių vyskupas P. Karevičius liepė tinkamai rūpintis ligota 80 m. senute A. J. S. Giedraityte³⁸. Tai leidžia daryti prielaidą, kad A. J. S. Giedraitytė buvo apsisprendusi lietuvė, tuo neįtikusi C. K. Baranauskaitei.

Tai rodo, kad lietuvių ir lenkių konfliktas vienuolyne nebuvo socialinio pobūdžio, priklausymas bajorų luomui ar du luominiai vienuolių chorai čia neturėjo lemiamos reikšmės. Dar kartą pasitvirtina mintis, jog vienuolyne itin didelę įtaką turėjo varšuvietė vyresnioji C. K. Baranauskaitė, nuo 1911 m. vadovavusi vienuolynui. Iki 1911 m., t. y. iki jos valdymo pradžios, amžinuosius įžadus Kauno vienuolyne priėmusių seserų (A. J. S. Giedraitytė, A. A. Dubinskaitė, J. J. Rakauskaitė, S. S. Stacevičiūtė, E. B. Hanusauskaitė, A. B. Girevičaitė, E. J. L. Miniataitė) dauguma liko Kaune 1924 m., išvyko tik kustodė J. J. Rakauskaitė ir priorė E. B. Hanusauskaitė (svarbias pareigas vienuolyne užėmusios vienuolės). Po 1911 m. Kauno vienuolyne atsidūrusios seserys (išskyrus M. T. Bersenaitę ir T. C. Ibianskaitę), net ir valstietiškos kilmės, konversės, išvyko į Kolainius. Tai rodo, kad jos praėjo savitą formaciją, kurioje buvo pabrėžiamas jau tautinis lenkiškumas, taip pat kaip geros vienuolės bet kokiomis aplinkybėmis išlaikė paklusnumą vienuolyno

vyresniajai, taip nenusižengdamos vienam iš pagrindinių šv. Benedikto regulos principų. Taip pat į Kolainius išvyko tos vienuolės, kurios užėmė svarbias pareigas C. K. Baranauskaitės vadovautame vienuolyne³⁹. Kauno bendruomenės susiskaidymas pamažu brendė nuo C. K. Baranauskaitės tapimo vyresniąja laikų. Jos proteguotos vienuolės būrėsi į vieną grupę, o kitos jautėsi neįvertintos, neužėmė vienuolyne svarbių postų.

Baigiant galima pridurti, kad 1924 m. tarp Kauno benediktinių nelikus nė vienos konversės baigėsi XX a. pradžios bandymas vienuolyne sukurti konversių sluoksnį. XX a. tokia konversių įdiegimo reforma iš esmės jau buvo atgyvenusi. Visoje Lietuvoje pamažu iro luominiai vienuolių chorai, formavosi modernios vienuoliškojo gyvenimo idėjos. Kauno benediktinės siekė tarnauti lietuvių tautai, šalia religinių tikslų keldamos tikslą puoselėti lietuvybę.

Išvados

Apibendrinant galima teigti, kad iki XX a. pradžios Kauno benediktinių vienuolynas nebuvo lenkiškas, nors jame ir kalbėta lenkų kalba. Tai buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicijų besilaikiusi bendruomenė, kurioje gerbtos visos kalbos. XIX–XX a. sandūroje vienuolyne ėmė busti moderni lietuviška dvasia. Po 1907 m. Kauno benediktinių vienuolyne diegtos klauzūros stiprinimo, konversių sluoksnio formavimo, modernios etninės lenkybės skiepijimo idėjos. Pagrindiniai įgyvendintojai buvo kapelionas iš Latgalos kilęs lenkas P. Kriškijonas ir nuo 1911 m. vienuolyno vyresnioji – iš Varšuvos kilusi C. K. Baranauskaitė. Šios reformos išstūmė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų lietuviškumo ir lenkiškumo sampratą iš Kauno vienuolyno. Kauno benediktinių vienuolyne susiformavo nepakantumas lietuviškajam tautiškumui. Tokią vienuolyno formaciją sustabdė 1918 m. vasario 16 d. paskelbta Lietuvos nepriklausomybė ir Kauno tapimas laikinąja Lietuvos sostine. Šalia etnolingvistinės lenkiškos tautinės dvasios vienuolyne stiprėjo etnolingvistinė lietuviška tautinė dvasia. Savaimė suprantama, laikinojoje Lietuvos sostinėje buvusiame benediktinių vienuolyne etnolingvistinė lenkiška dvasia neturėjo jokių šansų.

NUORODOS

- ¹ *Laukaitytė R.* Lietuvos vienuolijos. XX a. istorijos bruožai. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas. 1997; *Laukaitytė R.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. // *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje / sud. L. Jovaiša.* Vilnius: Aidai. 2008. P. 135–148; *Grickevičius A., Vasiliauskaitė A.* Kauno seserų benediktinių vienuolyno pertvarka 1918–1926 m. (I) // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2009. Nr. 29 (57). P. 69–84; *Grickevičius A., Vasiliauskaitė A.* Kauno seserų benediktinių vienuolyno pertvarka 1918–1926 m. (II) // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2009. Nr. 31 (59). P. 111–124; *Laukaitytė R.* Luominės visuomenės reliktai vienuolių struktūroje XX a. // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos: istorija ir paveldas / sud. A. Vasiliauskienė. Kaunas: VDU, Versus aureus. 2014. P. 95–106.
- ² Žr. plačiau: *Kamuntavičienė V.* Vienuolių skaičiaus kaita Kauno benediktinių vienuolyne XIX a. // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2014. Nr. 49 (77). P. 44.
- ³ *Borkowska M.* OSB. Szkic duchowości benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej (1579–1933) // *Duchowość zakonna.* Szkice pod redakcją Jerzego Kłoczowskiego. Zakony w Polsce. Katalog opracował Józef Kozak. Kraków: Znak. 1994. S. 48.

⁴ Trys lietuviškos knygos, surištos į vieną, šiuo metu saugomos Kauno benediktinių archyve, KBA 27-4-20:

- [*Liguoris Alfonsas Marija de, šv.*] Išganingi Dumojimai apie Sopulius Szvencz. Motynos. Išimta iš raštų S. Alponso Ligorijaus, Daktaro S. bažnyčios. Lietuviškai perversta su pridėjimu Novenos prie Š. Marijos sopulingos ir kitų maldų. Tilžėje. Kasztu ir spaustuvėje J. Schoenke. 1905.
- [*Bonaventūras, šv.*] Gyvenimas Išzganytojaus svieto Vieszpaties mūsų Jezaus Kristaus. Paraszytas pagal keturių Evangelistų per Szv. Pranciszką Serapiszką ir Szv. Bonaventurą Bažnycios daktarą. (Ant lietuviszko iszversta pagal lenkiszko texto.) Spaudimas treczias. Tilžėje. Kasztu ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės. [Be leidimo datos. 1897? m.]
- [*Rosinjolis Karolis Gregorijus*] Stebuklai Dievo Szvencziauseme Sakramente per K. G. Rasignola ir isz kitų naujos gadinės raszėjų sulasinėta ant didesnės garbės Dievo. Vilniuje. Kasztu ir spaustuvėje Juozapa Zavadzko 1863. [Iš tiesų išleista Tilžėje, O. Mauderodės spaustuvėje. 1897 m.?, žr. Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2. Kn. 2. Vilnius: Mintis. 1988. P. 38–39.]

Taip pat Kauno benediktinių archyve saugoma:

- Gyvenimai szwentuju surasziti del kiekvienos dienos par wisus metus. Visu metu gyvenimai szventuju. Pirma dalis. Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje. [Be leidimo datos]. 237 p. Antra dalis. Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje. [Be leidimo datos]. 271 p. Treczia dalis. Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje. [Be leidimo datos]. 254 p. // KBA 27-39-20. Žr. apie šį leidinį: Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2. Kn. 2. Vilnius: Mintis. 1988. P. 327.
  - Giesmių knyga arba Kantičkos Motiejaus Valančiausko Žemaičių vyskupo parvezėta ir iš naujo atspausdinta Tilžėje, 1906, kašta ir spauda Otto v. Mauderodės. 862 p. // KBA 27-279-20.
  - Aukso altorius arba šaltinis dangišių skarbų. Naujasis spaudimas pagal tikrą 10 ir 6 sulyginime pagal naująjį Šaltinį 1 spaudimo. 1907 m. Spausta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje. 992 p. // KBA 27-280-20.
  - Lietuviškas bažnytinis giesmynas (partitūra). Adynos, Rožančius, Graudūs verksmai, įvairios giesmės, Litanijos ir nekurie lotyniški gimnai garmonizuoti viena, trims ir keturiems balsams su pritarimu ir be pritarimo vargonų. Surinko ir garmonizavo parapijiniems chorams J. Naujalis. Išleido savo lėšomis autorius. Centrališka sankrova knygyne J. Naujalio Kaune. 1906 m. 82 p. // KBA 27-282-20.
- ⁵ Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje yra saugomi greičiausiai šio kunigo (bylos apraše autorystė nenurodyta) teologiniai užrašai, pamokslų apmatai lenkų kalba, tarp kurių yra keletas tarpų latvių, vokiečių, lotynų kalbomis, dokumentų rusų kalba. Žr. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – MAB) 38-9.
- ⁶ *Jackiewicz M.* Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej 1919–1940. Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna. 1997. S. 55, 165, 291. Už šią nuorodą bei informaciją apie P. Kriškijoną dėkinga Pranui Janauskui.
- ⁷ Šiame straipsnyje vienuolių paskutinis vardas prieš pavardę yra vienuolinis, įgytas per įvilktuves.
- ⁸ *Laukaitytė.* Lietuvos vienuolijos. Ten pat. P. 181.
- ⁹ Kauno benediktinių sąskaitų ir protokolų knyga // KBA 22-1. L. 8.
- ¹⁰ Regula świętego Benedykta dekretami wizytalnymi według tutejszych krajow zimnych i zwyczajów ugruntowanych dla panień zakonnych pod tą regułą w dyecezyi naszej Wileńskiej żyjących, za pozwoleniem antecessorum i nam, ustnie i przez Bulle Papieskie danem od ojców śś. Sixtusa V, Grzegorza XIV, Klemensa VIII, Pawła V przeznaczona i do druku przygotowana roku P. 1629 dnia 19 czerwca: obecnie po raz pierwszy drukowana, we Lwowie. 1884. S. 114–115.
- ¹¹ Pokalbis su M. Borkowska vyko Kauno benediktinių vienuolyne 2014 m. gegužės 12 d.
- ¹² G. Cirtauto raštas. Kaunas. 1911 01 08 // KBA 19-1-17. L. 20.
- ¹³ P. Kriškijono raportas. 1912 11 05 // MAB 38-127. L. 17.
- ¹⁴ C. K. Baranauskaitės raštas. 1913 01 31 // MAB 38-143. L. 120.
- ¹⁵ *Laukaitytė.* Luominės visuomenės relikvai vienuolijų struktūroje XX a. Ten pat. P. 97.
- ¹⁶ Benediktinių vienuolyno inventorius. 1919 12 07 // KBA 21-1-5. L. 2v.

- ¹⁷ Kaune turėtas Staniontkų vienuolyne naudotas šv. Benedikto regulos su deklaracijomis tekstas. Pavyzdžiui, Kaune buvo įdiegta Staniontkų vienuolyno tradicija tris kartus per savaitę skirti laiko poilsiui. Žr. Benediktinių vienuolyno inventorių. 1919 12 07 // KBA 21-1-5. L. 11v.
- ¹⁸ Benediktinių vienuolyno inventorių. 1919 12 07 // KBA 21-1-5. L. 2r.
- ¹⁹ P. Karevičiaus raštas. 1914 12 05 // MAB 38-143. L. 133.
- ²⁰ Benediktinių vienuolyno inventorių. 1919 12 07 // KBA 21-1-5. L. 12v–13r.
- ²¹ Žemaičių vyskupo P. Karevičiaus raštas. Kaunas. 1919 12 30 // KBA 21-1-2. L. 35–38.
- ²² *Vasiliauskienė A.* Kauno benediktinių vienuolyno ansamblio architektūra ir dailė: grožis, dvasingumas, kasdienybė // *Kamuntavičienė V., Vasiliauskaitė G. A. OSB, Vasiliauskienė A.* Kauno benediktinių vienuolynas: istorija, dvasingumas ir menas. Kaunas. 2014. Rankraštis. P. 300.
- ²³ *Laukaitytė.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. Ten pat. P. 138.
- ²⁴ Kauno benediktinių sąskaitų ir protokolų knyga // KBA 22-1. L. 11–12.
- ²⁵ *Laukaitytė.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. Ten pat. P. 137.
- ²⁶ Ten pat. P. 138.
- ²⁷ Kauno benediktinių sąskaitų ir protokolų knyga // KBA 22-1. L. 12.
- ²⁸ *Laukaitytė.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. Ten pat. P. 139.
- ²⁹ M. T. Bersenaitės raštas. 1920 07 15 // MAB 38-143. L. 153.
- ³⁰ Kauno benediktinių sąskaitų ir protokolų knyga // KBA 22-1. L. 80v–81; Kauno benediktinių protokolų knyga // KBA 22-2. L. 14v, 16.
- ³¹ *Grickevičius A., Vasiliauskaitė A.* Kauno seserų benediktinių vienuolyno pertvarka 1918–1926 m. (I). Ten pat. P. 73–74; *Laukaitytė.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. Ten pat. P. 142.
- ³² *Grickevičius A., Vasiliauskaitė A.* Kauno seserų benediktinių vienuolyno pertvarka 1918–1926 m. (I). Ten pat. P. 74; s. Liucina (Rozalija Rimšaitė). Kauno benediktinių vienuolyno istorija. XX a. 4-as dešimtmetis // KBA 15-1-2. L. 35.
- ³³ Kauno benediktinių protokolų knyga // KBA 22-2. L. 37–39.
- ³⁴ *Laukaitytė.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. Ten pat. P. 143–144.
- ³⁵ Kauno benediktinių protokolų knyga // KBA 22-2.
- ³⁶ *Laukaitytė.* Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. Ten pat. P. 143.
- ³⁷ S. Liucina (Rozalija Rimšaitė). Kauno benediktinių vienuolyno istorija. XX a. 4-as dešimtmetis // KBA 15-1-2. L. 35.
- ³⁸ Žemaičių vyskupo P. Karevičiaus raštas. Kaunas. 1919 12 30 // KBA 21-1-2. L. 38.
- ³⁹ Kauno benediktinių vienuolyno inventorių. 1919 12 07 // KBA 21-1-5. L. 12v–13r (vienuolių sąrašas).

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Archyviniai fondai

1. Kauno seserų benediktinių vienuolyno archyvas (KBA) 15-1-2; 19-1-17; 21-1-2; 21-1-5; 22-1; 22-2.
2. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (MAB) 38-9; 38-127; 38-143.

Publikuoti šaltiniai

1. Aukso altorius arba šaltinis dangiškų skarbų. Naujasis spaudimas pagal tikrą 10 ir 6 sulyginime pagal naująjį Šaltinį 1 spaudimo. 1907 m. Spausta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje. 992 p.
2. [*Bonaventūras, šv.*] Gyvenimas Isganytojaus svieto Vieszpaties mūsų Jezaus Kristaus. Paraszytas pagal keturių Evangelistų per Szv. Prancziszką Serapiszkąjį ir Szv. Bonaventurą Bažnycios daktarą. (Ant lietuviszko iszversta pagal lenkiszko texto.) Spaudimas treczias. Tilžėje. Kasztu ir spautuvėje Otto v. Mauderodės. [Be leidimo datos. 1897? m.]

3. Giesmių knyga arba Kantičkos Motiejaus Valančiausko Žemaičių vyskupo parveizėta ir iš naujo atspausdinta Tilžėje, 1906, kašta ir spauda Otto v. Mauderodės. 862 p.
4. Gywenimai szwentuju surasziti del kiekvienos dienos par wisus metus. Visu metu gyvenimai szventuju. Pirma dalis. Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje. [Be leidimo datos]. 237 p. Antra dalis. Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje. [Be leidimo datos]. 271 p. Treczia dalis. Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje. [Be leidimo datos]. 254 p.
5. Lietuviškas bažnytinis giesmynas (partitūra). Adynos, Rožančius, Graudūs verksmai, įvairios giesmės, Litanijos ir nekurie lotyniški gimnai garmonizuoti viena, trims ir keturiems balsams su pritarimu ir be pritarimo vargonų. Surinko ir garmonizavo parapijiniems chorams J. Naujalis. Išleido savo lėšomis autorius. Centrališka sankrova knygyne J. Naujalio Kaune. 1906 m. 82 p.
6. [*Liguoris Alfonsas Marija de, šv.*] Išganingi Dumojimai apie Sopulius Szvencz. Motynos. Išimta iš raštų S. Alponso Ligorijaus, Daktaro S. bažnyčios. Lietuviškai perversta su pridėjimu Novenos prie Š. Marijos sopulingos ir kitų maldų. Tilžėje. Kasztu ir spaustuvėje J. Schoenke. 1905.
7. Reguła świętego Benedykta dekretami wizytalnymi według tutejszych krajow zimnych i zwyczajów ugruntowanych dla panień zakonnych pod tą regułą w dyecezyi naszej Wileńskiej żyjących, za pozwoleniem antecessorum i nam, ustnie i przez Bulle Papieskie danem od ojców śś. Sixtusa V, Grzegorza XIV, Klemensa VIII, Pawła V przeznaczona i do druku przygotowana roku P. 1629 dnia 19 czerwca: obecnie po raz pierwszy drukowana, we Lwowie. 1884.
8. [*Rosinjolis Karolis Gregorijus*] Stebuklai Dievo Szvencziauseme Sakramente per K. G. Rassignola ir isz kitų naujos gadinės raszėjų sulasinėta ant didesnės garbės Dievo. Vilniuje. Kasztu ir spaustuvėje Juozapa Zavadzko 1863. [Iš tiesų išleista Tilžėje, O. Mauderodės spaustuvėje. 1897 m.?, žr.: Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2. Kn. 2. Vilnius: Mintis. 1988. P. 38–39.]

Literatūra

1. *Borkowska M. OSB. Szkic duchowości benedyktynek Kongregacji Chełmińskiej (1579–1933) // Duchowość zakonna. Szkice pod redakcją Jerzego Kłoczowskiego. Zakony w Polsce. Katalog opracował Józef Kozak. Kraków: Znak. 1994. S. 38–50.*
2. *Grickevičius A., Vasiliauskaitė A. Kauno seserų benediktinių vienuolyno pertvarka 1918–1926 m. (I) // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2009. Nr. 29 (57). P. 69–84.*
3. *Grickevičius A., Vasiliauskaitė A. Kauno seserų benediktinių vienuolyno pertvarka 1918–1926 m. (II) // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2009. Nr. 31 (59). P. 111–124.*
4. *Jackiewicz M. Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej 1919–1940. Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna. 1997.*
5. *Kamuntavičienė V. Vienuolių skaičiaus kaita Kauno benediktinių vienuolyne XIX a. // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 2014. Nr. 49 (77). P. 37–50.*
6. *Laukaitytė R. Kauno benediktinių vienuolyno reformavimas 1920–1926 m. // Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje / sud. L. Jovaiša. Vilnius: Aidai. 2008. P. 135–148.*
7. *Laukaitytė R. Lietuvos vienuolijos. XX a. istorijos bruožai. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas. 1997.*
8. *Laukaitytė R. Luominės visuomenės reliktai vienuolijų struktūroje XX a. // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos: istorija ir paveldas / sud. A. Vasiliauskienė. Kaunas: VDU, Versus aureus. 2014. P. 95–106.*
9. Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2. Kn. 2. Vilnius: Mintis. 1988.
10. *Vasiliauskienė A. Kauno benediktinių vienuolyno ansamblio architektūra ir dailė: grožis, dvasingumas, kasdienybė // Kamuntavičienė V., Vasiliauskaitė G. A. OSB, Vasiliauskienė A. Kauno benediktinių vienuolynas: istorija, dvasingumas ir menas. Kaunas. 2014. Rankraštis.*

Gauta: 2015 06 01

Parengta spaudai: 2015 06 19

Vaida KAMUNTAVIČIENĖ

POLISHNESS AND LITHUANIANNES IN KAUNAS BENEDICTINE CONVENT 1905–1924

S u m m a r y

Kaunas Benedictine convent, established in 1624, was an important centre of noble culture in the Grand Duchy of Lithuania. In the 19th century, after Russian occupation natural evolution of the convent was disturbed when in 1864 novitiate was prohibited and nuns were left to die out. The period of these restrictions coincided with the epoch of national revival: on the turn of the 20th century Lithuanian and Polish nations were born based on the construction of ethnolinguistic principle. A period of relief started after 1905 and novitiate was renewed in the convent. In 1907 a Pole of Latvian origin, Franciszek Kryszkjan, became the chaplain of the convent, and in 1911 a genuine Pole, originally a Warsaw citizen Cecilia Kolumba Baranowska, was appointed the prioress of the convent. She acquired this position less than one year after taking the eternal vow, whereas the rule of St. Benedict requested at least 10 years of convent life. This appointment, probably, was an attempt of the Church's elite to form a circle of nuns that would be loyal to Poland and to ethnolinguistic polishness. This was a very successful plan. Nuns that entered the convent after 1911, in spite of the fact that they originated from ethnic Lithuanian lands, after passing strict competition and purposeful formation in most cases started to identify themselves as Poles. Lithuanian language was prohibited in the convent, Polish eagle and other Polish symbols were exposed in the premises.

In the discussed period, reforms of the convent life were implemented following the example of Staniątki convent in Poland. Until the 20th century, at least theoretically, in Benedictine convents of Lithuania two estates of choristers and converse existed. Because of material poverty, Kaunas Benedictine convent accepted only those girls that had dowry, mostly of noble origin, who used to become choristers. Therefore, the estate of converse was very sparse and in certain periods there were no converses in the convent at all. Though violating enclosure, female servants used to be hired to do everyday household work. At the beginning of the 20th century, as a result of abolished peasants' serfdom in 1861, not only girls of bourgeois origin, but of peasant one as well started to join the convent. The latter used to become converses. The tradition to higher servants was abolished, at the same time attempts were made to strengthen the enclosure. Kryszkjan, however, himself was violating it by living in the enclosure premises of the convent. We can conclude that reforms of the convent life were often breached.

On 16 February 1918 modern Lithuanian state was founded. After Poles occupied historical capital Vilnius, Kaunas became a temporary capital of the state. Pro-polish convent was not desirable; therefore, in 1924 Lithuanian authorities forced Baranowska together with nuns who had chosen polish identity to leave the city. Nuns who left were of noble, bourgeois and peasant origin, representatives of chorister and converse estates. This denies the stereotype that polish identity used to be chosen exclusively by chorister nuns of noble origin. In fact, Lithuanian nuns who remained in the convent were exclusively from the chorister estate, both of noble and peasant origin, most of whom entered the convent till 1911, i.e. before Baranowska was appointed the prioress. It can be concluded that the greatest impact on the formation of polish ethnolinguistic identity was done by specific selection and formation of nuns, as well as by the activities of convent's chaplain and prioress; whereas estate or origin of nuns did not play a decisive role.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Kaunas, benediktinės, tautinis atgimimas, lietuviška etnolingvistinė tapatybė, lenkiška etnolingvistinė tapatybė, klauzūra, vienuolių chorai.

KEY WORDS: Kaunas, Benedictine sisters, national revival, Lithuanian ethnolinguistic identity, Polish ethnolinguistic identity, enclosure, religious choirs.

Vaida KAMUNTAVIČIENĖ – humanitarinių m. daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros profesorė. Mokslinių interesų sritys: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Katalikų Bažnyčios istorija, mikroistorija. Adresas: K. Donelaičio g. 52, 44244 Kaunas. El. paštas v.kamuntaviciene@hmf.vdu.lt.

Vaida KAMUNTAVIČIENĖ – PhD in Humanities, professor at the Department of History of the Faculty of Humanities of Vytautas Magnus University, Kaunas. Scientific fields of interest: history of the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania, micro-history. Address: K. Donelaičio g. 52, 44244 Kaunas. E-mail: v.kamuntaviciene@hmf.vdu.lt.